

Prof. Jeffrey D. Sachs

Jeffrey D. Sachs, Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Profesörü, Sağlık Politikası ve Yönetimi Profesörü ve Dünya Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne Milenyum Kalkınma Hedefleri konusunda Özel Danışmanlık yapmaktadır.

Küresel ekonominin şekerleme testi

Ünlü bir psikolojik deneyde aniden gelen şeker yeme isteğine karşı koyabilen ve dolayısıyla daha sonra iki şeker kazanan küçük çocukların, yetişkinlikte başarılı olma olasılığının buna karşı koyamayan çocuklarıkinden daha yüksek olduğu tespit edildi. Benzer biçimde, gelecek için tasarruf ve yatırım yapmak üzere hızlı tüketimi reddedebilen toplumların da gelecekteki gelir düzeyleri daha fazla olur.

Dünya ekonomisi 2016 yılına çalkantılı bir giriş yapıyor. Borsa düşüyor, gelişen ekonomiler emtia fiyatlarındaki ani düşüş karşısında yalpalıyor, gelen mülteciler Avrupa'nın istikrarını daha da bozuyor; sermaye akışının tersine dönmesi ve para biriminin aşırı değer kazanması sonucunda Çin'deki büyüme yavaşladı ve ABD siyasi felç geçiyor. Birkaç Merkez Bankası dünya ekonomisini ayakta tutabilmek için mücadele veriyor.

Bu karmaşadan çıkmanın yolu dört prensipten geçiyor. Birincisi, küresel ekonomik büyüme küresel tasarrufların ve yatırımların artmasına bağlı. İkincisi, tasarruf ve yatırım akışları ulusal değil, küresel olarak incelenmeli. Üçüncüsü, tam istihdam yüksek tasarruf oranlarıyla uyumlu yüksek yatırım oranlarına bağlı. Dördüncüsü, işletmelerin yüksek düzeyde özel yatırım yapması kamunun altyapıya ve insan sermayesine çok yatırım yapmasına bağlı. Şimdi bunların her birini ele alalım.

Küresel amaç, ekonomik gelişme

Birincisi, küresel amacımız ekonomik gelişme, yani tüm dünyada yaşam koşullarının iyileştirilmesi olmalı. Aslında, bu amaç geçen Eylül ayında 193 Birleşmiş Milletler (BM) üyesinin tamamı tarafından kabul edilen yeni Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde yer aldı. Yaşamın kendisinde olduğu gibi, ekonomik kalkınmada da bedava öğün yok. Teknik bilgiye, becerilere, makinelere ve sürdürülebilir kalkınmaya yüksek düzeyde yatırım yapılmazsa, üretkenlik (özellikle amortisman aracılığıyla) azalma eğilimine girerek yaşam standartlarını aşağı çeker.

Yüksek yatırım oranı da tasarruf oranının yüksekliğine bağlı. Ünlü bir psikolojik deneyde aniden gelen şeker yeme isteğine

Çin para birimine aşırı değer kazandırma gibi bilindik makroekonomik tavsiye şekerleme testini başarısızlığa uğrattır. Bu tavsiye giderek yaşlanan bir toplumda ve dünyada, aşırı tüketimi, yetersiz yatırımı ve artan işsizliği teşvik eder.

karşı koyabilen ve dolayısıyla daha sonra iki şeker kazanan küçük çocukların, yetişkinlikte başarılı olma olasılığının buna karşı koyamayan çocuklarından daha yüksek olduğu tespit edildi. Benzer biçimde, gelecek için tasarruf ile yatırım yapmak üzere hızlı tüketimi reddedebilen toplumların da gelecekteki gelir düzeyleri yüksek ve emeklilikteki güvenceleri daha fazla olur. Daha çok tüketmesi ve tasarrufu azaltması için Çin'e tavsiyede bulunan ABD'li ekonomistlerin yaptığı şey aslında Amerika'nın geleceği için pek fazla tasarrufta bulunulmayan ve yatırım yapılmayan Amerikan kültürünün kötü alışkanlıklarını onlara satmaktan ibaret.

İkinci olarak, tasarruf ve yatırım akışları küreseldir. Tasarruf oranı yerel yatırım ihtiyaçlarının çok ötesinde olan Çin gibi bir ülke, düşük gelirli Afrika ve Asya başta olmak üzere dünyanın fazla tasarruf yapılmayan diğer yerlerindeki yatırımı destekleyebilir. Çin nüfusu hızla yaşlanıyor ve Çinli aileler emeklilik için tasarruf yapıyor. Çinliler, maddi açıdan güvende olmalarını sağlayacak ana kaynağın çok sayıda çocuk ya da devletin sosyal sigortası değil, ailenin sahip olduğu maddi varlıklar olduğunu bilmekte. Öte yandan düşük gelirli Afrika ve Asya ise hem sermaye fakiri hem de çok genç nüfusa sahip. Gelecekteki ekonomik refahlarının temelini atmak için Çinli tasarruf sahiplerinden ödünç alarak eğitim, yetenek ve altyapı alanında muazzam hızlı bir birikim oluşturabilirler.

Normalden az olan şey yatırımlar

Üçüncü olarak, küresel tasarruf oranının yüksek olması her zaman yatırım oranının da yüksek olduğu anlamına gelmez; doğru yönetilmezse bunun yerine az harcamaya ve işsizliğe yol açabilir. Bankalara ve (emeklilik ve sigorta fonları gibi) diğer finansal araçlara emanet edilen para üretim faaliyetlerini veya kısa vadeli spekülasyonları (örneğin, tüketici kredileri ve emlak) finanse edebilir. J. P. Morgan gibi tarihteki büyük bankacılar demir yolu ve çelik gibi sanayiler kurdu. Bugün parayı yönetenler ise tersine, kumarbazlara ve hatta Charles Ponzi gibi dolandırıcılara benzemeye meyillidir.

Dördüncü olarak, günümüzde düşük karbonlu enerji, şehirler için akıllı enerji ağları ile bilgiye dayalı sağlık sistemleri gibi yüksek sosyal getirisi olan yatırımlar kamu sektörü ve özel sektör ortaklıklarına bağlıdır ki, burada da kamu yatırımı ve kamu politikaları özel sektör yatırımlarını teşvik eder. Uzun zamandır süren (tek başına olmasa da genellikle askeriyeyle başlayan) bu tür ortaklıklar

olmasaydı demiryolu ağları, havacılık, otomobiller, yarı iletkenler, uydular, GPS, hidrolik kırılma, nükleer enerji, genetik bilimi ve internet olmazdı.

Günümüzün küresel sorunu, dünyadaki finans araçlarının uzun vadeli tasarrufları uzun vadeli yatırımlara uygun şekilde yönlendirmemesidir. Birçok devlette uzun vadeli eğitim, beceri geliştirme ve altyapı gibi alanlardaki yatırım yetersizliğinin kronikleşmiş olması da bu sorunu derinleştirir, (ABD bunun en belirgin örneğidir). Özel yatırımlardaki yetersizliğin en önemli sebebi bunu tamamlayacak kamu sektörü yatırımlarının da yetersiz olması. İleriyi göremeyen makroekonomistler dünyanın normalden az tükettiği iddiasındalar. Oysa normalden az olan şey yatırımlar.

Çin para biriminin değer kaybetmesine izin verilmeli

Çin para birimine aşırı değer kazandırma gibi bilindik makroekonomik tavsiye şekerleme testini başarısızlığa uğrattır. Bu tavsiye giderek yaşlanan bir toplumda ve Çin'in yüksek tasarruflarından, endüstriyel kapasitesinden muazzam fayda sağlayabilecek bir dünyada, aşırı tüketimi, yetersiz yatırımı ve artan işsizliği teşvik eder. Doğru politika Çin'in tasarruflarını düşük gelirli Afrika ve Asya'da altyapıya ve beceriye yapılan yatırımların artırılmasına yönlendirmek. Çin'deki yeni Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve onun tüm bölgede modern ulaşım ve iletişim bağlantıları kurma amaçlı "Tek Bant Tek Yol" girişimi doğru yönde atılmış bir adım. Bu programlar sayesinde Çin'deki fabrikalar yüksek kapasiteyle çalışarak, bugünün düşük gelirli ülkelerinde büyümeyi hızlandırmak için gereken yatırım ürünlerini üretir. Çin'in, Afrika ve Asya'ya yaptığı ana mal ihracatlarının daha uygun fiyatlı olabilmesi için Çin para biriminin değer kaybetmesine izin verilmeli.

Daha genel bir ifadeyle, hükümetler ulusal ve çok taraflı kalkınma bankalarının (Asya, Afrika, Amerika kıtasındaki ve İslam ülkelerindeki bölgesel kalkınma bankaları dâhil) rolünü genişletmeli. Böylece emeklilik fonlarından, sigorta fonlarından ve ticari bankalardan gelen uzun vadeli tasarrufları yirmi birinci yüzyıl endüstrilerine, altyapısına yapılan uzun vadeli kamu ile özel sektör yatırımlarına yönlendirilmeli. Merkez bankaları ve koruma fonları uzun vadeli ekonomik büyümeyle mali istikrar sağlayamaz. Dünya ekonomisini bugünkü istikrarsızlıktan ve yavaş gelişimden ancak hem özel sektörde hem de kamu sektöründe yapılan uzun vadeli yatırımlar kurtarabilir.